НАУКОВИЙ ВІСНИК

ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Рік заснування 1996

Випуск 238

Географія

Збірник наукових праць

Чернівці
"Рута"
2005

Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 238: Географія. – Чернівці: Рута, 2005. – 208 с.

Naukovy Visnyk Chernivetskogo Universitetu: Zbirnyk Naykovyh Prats. Vyp. 238: Geografia. – Chernivtsi, 2005. – 208 p.

У збірнику аналізуються актуальні проблеми територіальної організації водних, земельних, лісових природних ресурсів України, сучасного стану та перспектив розвитку її систем розселення, промисловості, сільського господарства, сфери послуг, рекреаційної діяльності.

Призначений для викладачів, наукових працівників та студентів вищих навчальних закладів та наукових установ.

Друкується за ухвалою вченої ради
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Редколегія випуску:
проф. Руденко В.П. (наук. редактор),
доц. Джаман В.О. (заст. наук. редактора),
проф. Жук М.В.,
проф. Жупанський Я.І.,
проф. Гуцуляк В.М.,
проф. Кирилюк М.І.,
доц. Рідуш Б. Т. (відп. секретар)

Свідоцтво Міністерства України у справах преси та інформації
№ 2158 серія КВ від 12.08.1996.

Загальнодержавне видання
Збірник входить до переліку наукових видань ВАК України

© "Рута", 2005

УДК 504.61

Галина ХОДАН
(Чернівці)

СТАН ДОВКІЛЛЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В ХОТИНСЬКОМУ РАЙОНІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вступ. У XXI столітті екологічні проблеми набули статусу глобальних. Людство усвідомлює сутність екологічної небезпеки, ускладнення умов життя на Землі внаслідок впливу на масштаби змін у довкіллі, зростає інтенсивність господарювання, міра забруднення природного середовища.

Стрімкий розвиток всіх галузей промисловості, транспорту, збільшення чисельності населення й урбанізація, хімізація всіх галузей діяльності людини призвели до помітних змін у навколишньому середовищі. Вплив шкідливих речовин на довкілля і реакція середовища на такий вплив стала глобальною і всеохоплюючою проблемою. Інтенсивність, характер і напрямки цих впливів на довкілля визначаються специфікою виробництва, його потужністю, площею впливу. До такого впливу особливо чутливі природні компоненти (ландшафти), де кожен із природних компонентів різною мірою зазнає шкідливих впливів. Шкідливі речовини, які впливають на всі компоненти природного середовища, значно погіршують екологічний стан ландшафтів.

Сучасному ландшафтознавству властива деяка активізація в розвиткові синтезних теоретико-методологічних напрямків як складових цієї науки. Це зумовлено реалізацією різних дійових аспектів діалектики конкретно-наукової рефлексії тощо. Спостерігається тенденція до теоретичного пошуку, освоєння широкого світоглядно-методологічного арсеналу науки, відповідно до тих філософських спрямувань, які донедавна не були характерні для вітчизняних досліджень.

У сучасному розумінні екологія – наука про відношення організмів або їх груп до навколишнього середовища; наука про взаємодію живих організмів і середовища їх оселення [5]. Оскільки

людина – один із видів живих організмів, то будь-яка її діяльність пов'язана не тільки з виробництвом тих чи інших необхідних їй продуктів, матеріалів, але й з побічними речовинами, які утворюються в процесі виробництва і складають так звані відходи.

Екологія - наука багатогранна, тому існують своєрідні, різноманітні визначення її змісту. Екологія в її класичному розумінні є частиною біології, що досліджує взаємозв'язки організмів, їх популяцій, біоценозів та середовища, що їх оточує [5].

У географії використовують таке поняття, як ландшафтна екологія (геоекологія або географічна екологія) – це розділ екології, заснований на застосуванні екологічних закономірностей до географічних процесів; дисципліна, що вивчає закони функціонування екосистем різного ієрархічного рівня [3].

Мета і завдання. Метою роботи є вивчення екологічного стану ландшафтів Хотинського району, джерела та причини їх забруднення, стану природокористування, запропонувати природоохоронні заходи по поліпшенню екологічного стану ландшафтів.

Результати дослідження. Вивчаючи екологічний стан ландшафтних комплексів, слід брати до уваги, до його складу входять різні складові. Тому спочатку потрібно провести оцінку екологічного стану водного середовища, атмосферного повітря, ґрунтів, тваринного і рослинного світу, оцінити антропогенний вплив на довкілля.

Ландшафтні комплекси території дослідження сформувалися в результаті взаємодії груп факторів, що впливають на їх формування. Група просторово-позиційних чинників включає в себе: площу території дослідження, її географічне положення. Група часових, історико-еволюційних чинників зумовлює формування і еволюцію ландшафтних комплексів. Група літолого-тектогенних і геоморфогенних факторів активно беруть участь у формуванні і виділенні ландшафтних комплексів топологічного і локального рівнів. Кліматогенні та гідрогенні фактори відіграють важливу роль у формуванні зональних і азональних особливостей ландшафтних комплексів. Група біогенних факторів також має свій вплив на формування ландшафтних комплексів, їх територіальну структуру. Суттєву роль у формуванні ландшафтних комплексів, сучасної їх

структурної організації має група антропогенних факторів. Кожна із груп факторів впродовж історичного часу зіграла важливу роль у формуванні сучасної складногенетичної системи ландшафтних комплексів території дослідження локального і топологічного рівнів.

Активізація господарської діяльності впродовж XIX-XXI ст. призвела до значних змін у навколишньому середовищі – в межах всіх ландшафтних комплексів. На території Чернівецької області найбільшого впливу діяльності людини зазнало і продовжує зазнавати Прут-Дністровське межиріччя, а саме тут знаходиться Хотинський адміністративний район [1].

Найбільшого впливу зазнали рослинний і тваринний світ, грунтовий покрив району. Викликає велике занепокоєння стан використання земельного фонду. Понад 60% сільськогосподарських угідь охоплено водною ерозією, знижується родючість грунтів, а за останні 10 років зовсім не велись роботи по впровадженню грунтозахисної системи землеробства, контурно-меліоративної організації території.

На особливу увагу заслуговують питання обробки і використання схилових земель, що складають біля 60% сільськогосподарських угідь району. Орні землі зі схилами понад 3 градусів повинні бути виведені з обробітку, але в окремих господарствах продовжують обробляти схили крутизною 4-7 градусів, тому їх часто не обробляють, а на рівнинних полях панують бур'яни. Впродовж останніх років у багатьох колективних господарствах спостерігається тенденція недотримання чергування сільськогосподарських культур у сівозмінах, різке зменшення внесення органічних добрив. Припинення вапнування грунтів призвело до значного зниження родючості та недобору урожайності сільськогосподарської продукції [2].

В останні роки не звертається належна увага на стан дренажної мережі осушених земель, що загрожує заболочуванням значних площ орних земель.

Водні джерела району також зазнають значного впливу.

У жодному колективному господарстві району немає естакад для миття транспортних засобів із оборотним водопостачанням, що призводить до забрудненню відкритих водних джерел.

Не у всіх господарствах району розроблені заходи, щодо запобігання забруднення відкритих водних джерел рідкими та твердими фракціями гною від тваринницьких ферм колективних господарств.

Стосовно зменшення обсягів викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел – котелень, то в районі вжито відповідні заходи. Це досягнуто за рахунок переведення значної частини котелень міста на менш шкідливий для стану атмосфери вид палива – природний газ.

Значна частина забруднення атмосферного повітря припадає на пересувні транспортні засоби. Їх у Хотинському районі порівняно з іншими районами Чернівецької області найбільше.

Лісогосподарський комплекс району теж зазнає чималого впливу. Стан ведення лісового господарства в лісах району не відповідає вимогам. У районі проводяться рубки головного користування в лісах, де переважаючою породою був дуб черешчатий, але на них на створювались лісові культури з головної породи – дуба черешчатого. Після таких рубок у лісах формується деревно-чагарникова рослинність. В лісах, що належать колективним господарствам, провадяться самовільні рубки.

За останні роки в Хотинському районі збільшилась і кількість заповідних об'єктів. Їх частка становить 0,6% від загальної площі району.

У Хотинському районі є 23 кар'єри по видобуванню глини, гравію, вапнякового і бутового каменю. Їх розробка теж завдає значного впливу на стан довкілля.

В останні роки промисловість також завдає значного впливу на оточуюче середовище. Викиди і скиди неочищених речовин приводять до того, що випадають кислотні дощі, змінюється мікробілогічний стан водного середовища, гине риба в р. Дністер, змінюється ґрунтовий покрив, стан атмосферного повітря.

Аварія на Чорнобильській АЕС також внесла свої зміни в навколишнє середовище. В деяких районах рівень радіаційного забруднення перевищує гранично допустимі норми.

Внаслідок тривалого впливу людини на природу на території району зазнали значних змін всі компоненти природного середовища.

В багато разів прискорились природні процеси, виникли нові, зумовлені взаємозв'язком природи і суспільства, істотно змінилися ландшафтні комплекси району. Значно трансформований ґрунтовий покрив та поверхневі води, змінився рівень ґрунтових вод (це зумовлено будівництвом Новодністровськогої ГЕС).

Висновки. На основі даних матеріалів можна зробити висновок, що найсильніше перетвореними є місцевості надвисоких і високих терас Дністра, а також місцевостей виположених схилів долин бокових приток і балок. Такий високий ступінь антропогенної перетвореності зумовлений тим, що до даних видів місцевостей приурочені основні населені пункти регіону, промислові підприємства, кар'єри, дороги та орні землі.

Досить сильно перетворені місцевості слабо спадистих схилів долин бокових приток і балок, до яких приурочена значна кількість населених пунктів, городів, садів, доріг.

До перетворених і середньо перетворених належать місцевості вододільних масивів, місцевості заплав і днищ долин бокових приток і балок та місцевості спадистих схилів долин бокових приток і балок. Така перетвореність зумовлена використанням даних місцевостей під сади, сіножаті, частково під населені пункти і городи.

Решта видів місцевостей відносять до категорії слабо перетворених. На них в основному розміщені лісові масиви, пасовища.

Список літератури

1. Воропай Л.И., Дутчак Н.В., Куница Н.А. Антропогенная преобразованость природно-территориальных комплексов Среднего Приднестровья.// Вопросы их рационального использования и охраны природных ресурсов Украинских Карпат и Прикарпатья. – К.: УМКВО при Минвузе УССР, 1989. – С. 67-74.
2. Географія Чернівецької області/ За ред. Я.І. Жупанського. – Чернівці: Вища шк., 1993. - 192 с.
3. Гуцуляк В.М. Ландшафтно-геохімічна екологія. – Чернівці: Рута, 1995. – 317 с.
4. Природа Чернівецької області/ За ред. К.І. Геренчука. – Львів : Вища шк., 1978. – 156 с

5. Реймерс Н.Ф. Природопользование: Словарь-справочник. – М.: Мысль, 1990. – 637 с.
6. Швиденко А.Й., Руденко В.П., Євдокименко В.К. Екологічні основи природокористування. – Київ: ІЗМН, 1999. – 200 с.
7. Шищенко П.Г. Прикладная физическая география -К.: Высш. шк., 1988. – 191 с.

Galyna HODAN

State of environment and features of natural management in the Hotyn district of the Chernivtsi region

Summary

The state of ecology in Hotyn district of Chernivtsi region is challenging some anxiety. More than 60% of farming grounds are open to water erosion, which leads to the gradual downfall of their fertility. Here it is also observed the vast contamination of water resources by sewerage. In this area the forests are unprotected from the illegal felling. However, it is should be accepted, that certain affirmative actions are taken towards lessening the volume of air contamination by wastage s of the permanent establishments.

Зміст

ПРИРОДНІ УМОВИ І РЕСУРСИ

Богдан РИДУШ
Карст східної периферії сульфатної товщі міоцену Припруття 3

Ольга МОРГОЧ, Дарія ЮСИПІВ
Проблеми та досвід кліматичного районування України 8

В'ячеслав ЯВКІН, Андрій КИРИЛЮК
Особливості впливу господарської діяльності на процеси деформації русла р. Прут 20

Борис КИНДЮК
Дослідження циклічних коливань рядів зливового стоку річок Українських Карпат 35

Наталя ПАВЛЮК
Морфогенетичні особливості ясно-сірих опідзолених ґрунтів Львівського Опілля 55

Галина ХОДАН
Стан довкілля та особливості природокористування в Хотинському районі Чернівецької області 61

Олена ТОКМАКОВА, Ярослав ТРОФІМОВ 67
Дослідження забруднення міського середовища аерозольними біотоксичними формами свинцю (на прикладі м. Чернівців) 67

Олена НАЗАРОВА
Дослідження ступеня стійкості русел річок басейнів Пруту, Сірету, Тиси та карпатських приток Дністра 74

Віл АНТОНОВ, Володимир ПОПОВИЧ
Порівняльна характеристика параметрів вектора швидкості вітру на метеорологічних станціях „Аеропорт" та „Університет" м. Чернівці за 2000 рік 81

Роман ГИЩУК
Сучасний ареал ялиці білої (Abies alba Mill.) на Прикарпатті 90

Павло ТЕЛІШ
Географічні аспекти комплексного використання лісових ресурсів у Сколівських Бескидах 97

Наукове видання

Науковий вісник Чернівецького університету

Збірник наукових праць

Вип. 238: Географія

Літературний редактор ***Колодій О. В.***

Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 238: Географія. – Чернівці: Рута, 2005. – 208 с.

Naukovy Visnyk Chernivetskogo Universytetu: Zbirnyk Naukovyh Prats. Vyp. 238: Geografia. – Chernivtsi, 2005. – 208 p.

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК №891 від 08.04.2002 р.

Підписано до друку 22.06.2005. Формат 60 x 84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 11,4.
Обл.-вид. арк. 12,2. Зам. 050-п. Тираж 100.
Друкарня видавництва "Рута" Чернівецького національного університету
58012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2